

Η Αθήνα βρισκόταν ακόμα κάτω από τουρκική κατοχή, όταν ξεκίνησε να σχηματίζεται η ιδέα ότι θα μπορούσε να γίνει η πρωτεύουσα του αναδυόμενου ελληνικού κράτους. Και οι πρώτες βάσεις για το κτίσιμο της νέας πόλης μπήκαν στα 1831:

Γεννημένος στον Βελβενδό της Κοζάνης (1802), ο Σταμάτης Κλεάνθης σπούδασε αρχιτεκτονική στη Λειψία και στο Βερολίνο. Εκεί γνωρίστηκε κι έγινε φίλος με τον συμφοιτητή του, Έντουαρτ Σάουμπερτ. Και οι δυο είχαν δάσκαλό τους τον περίφημο νεοκλασικιστή αρχιτέκτονα Κάρολο Φρειδερίκο Σίνκελ.

Κλεάνθης και Σάουμπερτ, στα 1830, βρέθηκαν στην Ελλάδα. Εργάστηκαν στην Αίγινα αλλά, μετά την δολοφονία του κυβερνήτη και εργοδότη τους, Ιωάννη Καποδίστρια (το 1831), βρέθηκαν στην Αθήνα.

Νοέμβρη του 1831, ξεκίνησαν να αποτυπώνουν την τοπογραφία της πόλης και να εκπονούν την πρότασή τους για την πολεοδομική μετατροπή του άχαρου χωριού σε σύγχρονη πόλη. Τον Μάη του 1832, οι μεγάλες δυνάμεις (Γαλλία, Ρωσία και Αγγλία) επέλεξαν ως βασιλιά των Ελλήνων τον Όθωνα, δευτερότοκο γιο του βασιλιά της Βαυαρίας, Λουδοβίκου Α'. Τον ίδιο εκείνον μήνα, Κλεάνθης και Σάουμπερτ πήραν εντολή από την προσωρινή κυβέρνηση να εισηγηθούν τα σχέδια της νέας πόλης, είτε αυτή θα γινόταν η πρωτεύουσα του κράτους είτε όχι. Τα σχέδια υποβλήθηκαν τον Δεκέμβρη. Τον Γενάρη του 1833, ο νεαρός βασιλιάς αποβιβάστηκε στο Ναύπλιο. Την 1η Απρίλη, οι Τούρκοι παρέδωσαν Αθήνα και Ακρόπολη στο ελληνικό κράτος. Στις 11 του μήνα, ο νεαρός βασιλιάς, ο αδελφός του και διάδοχος της Βαυαρίας, Μαξιμιλιανός, και τα μέλη της αντιβασιλείας πήραν μια πρώτη γεύση της περιοχής, όπου έμελλε να δημιουργηθεί η νέα Αθήνα. Στις 29 Ιουνίου, η αντιβασιλεία ενέκρινε τα σχέδια και στις 6 Ιουλίου (1833) υπογράφηκε το σχετικό Βασιλικό Διάταγμα. Έμελλε να επιλεγεί η νέα πρωτεύουσα.

Ήταν μεγάλο πρόβλημα: Κάποιοι ήθελαν να μείνει πρωτεύουσα το Ναύπλιο, άλλοι επέμεναν για την Κόρινθο και άλλοι το Άργος. Κι ο Γιόχαν Γκούτενσον , αρχιτέκτονας που είχε ακολουθήσει τον Όθωνα προσμένοντας να αναλάβει καλές δουλειές στην Ελλάδα, πρότεινε πρωτεύουσα να γίνει ο τότε έρημος Πειραιάς, που θα αναπτυσσόταν προς την Αθήνα. Και η Αθήνα, με ανάδειξη των αρχαιολογικών μνημείων της, θα γινόταν τόπος πράσινου για επαύλεις και βίλες. Ο

πατέρας του Όθωνα, όμως, ήταν φανατικός αρχαιολάτρης.

Η γνώμη του υπερίσχυσε: Η Αθήνα κατακυρώθηκε ως η πρωτεύουσα του νέου ελληνικού κράτους.

Τέλη του 1833, ξεκίνησε η χάραξη της νέας πόλης σύμφωνα με τα σχέδια των Κλεάνθη και Σάουμπερτ: Περίπου η μισή (από τα ριζά της Ακρόπολης και βόρεια) της υπάρχουσας πόλης θα απαλλοτριωνόταν, ώστε να γίνουν εκεί αρχαιολογικές ανασκαφές. Και η υπόλοιπη μισή θα αναμορφωνόταν σε οικοδομικά τετράγωνα, με την χάραξη νέων δρόμων. Οι τρεις κύριοι οδικοί άξονες θα σχημάτιζαν τρίγωνο με βάση τη σημερινή οδό Ερμού από τις άκρες τις οποίας θα περνούσαν λεωφόροι, οι σημερινές Σταδίου και Πειραιώς, που θα ενώνονταν στο ύψος της σημερινής πλατείας Ομονοίας, όπου προβλεπόταν να κτιστούν τα ανάκτορα. Τρεις στρογγυλές πλατείες στις άκρες του τριγώνου και κάποιες τετράγωνα (ανάμεσά τους οι σημερινές Κουμουνδούρου και Κλαυθμώνος), βουλεβάρτα και δεμένοι αισθητικά δρόμοι συμπλήρωναν τα σχέδια με την πόλη να επεκτείνεται με πρόβλεψη να δεχτεί συνολικά 40.000 κατοίκους.

Ξεκίνησε χαμός. Τα σχέδια έθιγαν ιδιοκτησίες σε ολόκληρο το εύρος της υπάρχουσας πόλης, που προβλεπόταν να απαλλοτριωθούν. Οι διαμαρτυρίες μετατράπηκαν σε κατηγορίες για κερδοσκοπία. Όμως, στις 10 Μάρτη (1834), ο βασιλιάς Όθωνας ήρθε για δεύτερη φορά στην Αθήνα: Σε επίσημη τελετή, έβαλε τον θεμέλιο λίθο για να ξεκινήσουν οι εργασίες της ανέγερσης του νέου ανακτόρου στην περιοχή της σημερινής πλατείας Ομονοίας. Φαναριώτες, κυρίως, είχαν σπεύσει να αγοράσουν γη εκεί κοντά, ελπίζοντας στην άνοδο των τιμών. Άδικος κόπος: Οι διαμαρτυρίες ενάντια στο πολεοδομικό σχέδιο συνεχίζονταν όλο και πιο έντονα. Μάη του 1834, ο από τους αντιβασιλιάδες Μάουερ έφτασε στην Αθήνα για να αντιμετωπίσει από κοντά την κατάσταση. Έγινε δέκτης φοβερών αποδοκιμασιών. Ιούνιο (11 του μήνα), η χάραξη της νέας πόλης αναστάλθηκε. Κλήθηκε από την Βαυαρία ο Λέο φον Κλέντσε, αρχιτέκτονας της βαυαρικής αυλής, να σουλουπώσει την

κατάσταση. Αναθεώρησε τα σχέδια: Μίκρυνε το πλάτος των δρόμων δημιουργώντας μια γραφική κωμόπολη ανάμεσα στην Ακρόπολη και του Φιλοπάππου. Η έκταση της νέας πόλης περιορίστηκε, οι απαλλοτριώσεις, όσο γινόταν, αποφεύχθηκαν, η θέση των ανακτόρων άλλαξε και οι μέσα στην πόλη λεωφόροι καταργήθηκαν. Η οδός Πανεπιστημίου γλίτωσε με πλάτος 32 μέτρα (έγινε βουλεβάρτο). Όσο για τα ανάκτορα, «μετακινήθηκαν» στον Κεραμεικό. Οι κερδοσκόποι έσπευσαν κι εκεί να αγοράσουν γη.

Ήταν 18 Σεπτέμβρη του 1834, όταν η Αθήνα ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα του κράτους. Με τις 10 Δεκέμβρη (1η του μήνα με το παλιό ημερολόγιο) να είναι η μέρα της εκεί εγκατάστασης των αρχών.

Η τρίτη φορά που ο Όθωνας έφτασε στην Αθήνα ήταν για να κατοικήσει μόνιμα:

Το δημόσιο είχε αγοράσει την κατοικία του Χιώ τη τραπεζίτη, Αλέξανδρου Κοντόσταυλου, και την είχε διαρρυθμίσει για να δεχτεί τον βασιλιά ως προσωρινή κατοικία του. Βρισκόταν εκεί όπου σήμερα υψώνεται η Παλιά Βουλή (στην οδό Σταδίου).

Το μεγάλο πρόβλημα, όμως, που ο νεαρός βασιλιάς αντιμετώπιζε, ήταν πού ακριβώς θα ανεγειρόταν το ανάκτορό του. Η Ομόνοια και ο Κεραμεικός είχαν αποκλειστεί. Μια πρόταση του Γερμανού αρχιτέκτονα, Λούντβιχ Λάνγκε, να κτιστεί στους πρόποδες του Λυκαβηττού, απορρίφθηκε.

Ο αδελφός του Όθωνα, Μαξιμιλιανός, και ο διάδοχος της Πρωσίας, Φρειδερίκος Γουλιέλμος, ζήτησαν από τον δάσκαλο του Κλεάνθη και του Σάουμπερτ, κλασικιστή Σίνκελ, να τους υποβάλει σχέδια που να προβλέπουν το παλάτι να κτιστεί πάνω στην Ακρόπολη! Τα υπέβαλε. Άρεσαν αλλά ο βασιλιάς πατέρας του Όθωνα και του Μαξιμιλιανού πάτησε πόδι: «Νέες οικοδομές πάνω στην Ακρόπολη απαγορεύονται».

Για να λυθεί το «τεράστιο αυτό πρόβλημα», στις 25 Γενάρη του 1835, κατέφθασε στην Αθήνα, από το Μόναχο, ο ίδιος ο βασιλιάς της Βαυαρίας, Λουδοβίκος Α'. Τον συνόδευε ο επίσημος αρχιτέκτονας του κράτους, Φρίντριχ φον Γκaiρτνερ. Τέλη Δεκέμβρη, επιλέχθηκε ο λόφος της Μπουμπουνίστρας (η θέση όπου σήμερα ορθώνεται η Βουλή).

Ο Όθωνας έβαλε και νοίκιασαν το νεόκτιστο (του 1834) διώροφο σπίτι του μεγαλέμπορου Σταμάτιου Δεκόζη Βούρου, από την Χίο, και το γειτονικό σ' αυτό σπίτι του Γ. Αφθονίδη, τα οποία ενώθηκαν με στοά. Το διώροφο Βούρου κτίστηκε στην πλατεία Νομισματοκοπείου (σημερινή Παπαρρηγοπούλου 7, στην πλατεία Κλαυθμώνος που τότε διαμορφωνόταν).

Εμεινε εκεί μέχρι τις 25 Ιουλίου του 1843, οπότε μετακόμισε στα ανάκτορα.

Η βάση της νέας πόλης, σύμφωνα με τα σχέδια, στηριζόταν στην οδό Ερμού. Την είπαν «ο μεγάλος δρόμος» και η διάνοιξη της δημιούργησε τον πρώτο εμπορικό δρόμο της Αθήνας, με μήκος 1.300 και πλάτος δέκα μέτρα. Με μόνιμα εγκατεστημένους κατοίκους επιχειρηματίες, γιατρούς και εμπόρους. Ως τις αρχές του 20ού αιώνα ήταν χωματόδρομος, με λακούβες γεμάτες λιμνάζοντα νερά, όταν έβρεχε, και με φοβερή σκόνη τα καλοκαίρια. Στα καταστήματα του δρόμου αυτού, όμως, πωλούνταν κάθε είδους προϊόντα, που ήταν «όμοια με των γερμανικών πόλεων». Για τις κυρίες με τα μακριά φορέματα, οι οποίες έπρεπε να διασχίσουν τον δρόμο με τις λάσπες ή τη σκόνη, υπήρχε λύση: Ήταν οι «χαμάληδες» που, έναντι μικρής αμοιβής, αναλάμβαναν να τις μεταφέρουν σηκωτές. Οι επαγγελματίες αυτοί, άλλωστε, ήταν εκείνοι που διαμαρτυρήθηκαν πιο έντονα, όταν, από το 1905 κι έπειτα, ξεκίνησε η ασφαλτόστρωση των αθηναϊκών δρόμων (με πρώτη την Αιόλου, επί δημάρχου Αθηναίων Σπ. Μερκούρη).

Για τουλάχιστον πενήντα χρόνια, το εμπορικό κέντρο της οδού Ερμού δεν εκτεινόταν πέρα από την βυζαντινή εκκλησία της Καπνικαρέας, η οποία γλίτωσε την κατεδάφιση (το 1834) χάρη στην επέμβαση του πατέρα του Όθωνα, βασιλιά της Βαυαρίας, καθώς «εμπόδιζε» την ισιάδα. Δημιουργήθηκε γύρω της μικρή πλατεία και ο δρόμος συνεχίστηκε ως την οδό Πειραιώς.

Ο δεύτερος βασικός δρόμος των αρχικών σχεδίων ήταν η οδός «Αθηνών - Πειραιώς», που θα ξεκινούσε από τον Πειραιά και θα κατέληγε στην πλατεία Ανακτόρων (σημερινή Ομονοίας). Σχεδιάστηκε να διασχίζει την τετράγωνη πλατεία Χρηματιστηρίου (σημερινή Κουμουνδούρου) και την (στα τότε όρια της πόλης) στρογγυλή Κέκροπος (εκεί όπου το Γκάζι). Και να διαθέτει σκιερά βουλεβάρτα και μέγαρα. Ουσιαστικά, επρόκειτο για μετατροπή του αρχαίου δρόμου των μακρών τειχών, που είχε καταντήσει δύσβατο μονοπάτι, σε φαρδιά σύγχρονη λεωφόρο. Ήταν ουσιώδης άξονας σύνδεσης της πρωτεύουσας με το λιμάνι, οπότε η κατασκευή του ξεκίνησε αμέσως (1834) από Βαυαρούς

στρατιώτες.

Η οδός Σταδίου, ο τρίτος βασικός άξονας του τριγώνου στον σχεδιασμό των Κλεάνθη και Σάουμπερτ, παρέμενε στα χαρτιά ως το 1860 (ήταν ρέμα που έπρεπε να μπαζωθεί). Με αποτέλεσμα και η κορυφή του τριγώνου, η σημερινή πλατεία Ομονοίας, να πάει πίσω: Με τη μεταφορά της θέσης των ανακτόρων, από διοικητικό κέντρο της νέας πόλης, μετατράπηκε σε τέρμα του αθηναϊκού περιπάτου.

Στα 1839, θεμελιώθηκε το κεντρικό κτίριο του πανεπιστημίου, στην τότε οδό Βουλευαρίου (βουλευβάρτου, περιπάτου), το «Βουλευβάριο Λοκρίδος», όπως είχε ονομάσει τον δρόμο στα σχέδιά του ο Κλέντσε. Υποτίθεται ότι θα βρισκόταν στην βόρεια άκρη της πόλης. Τα σχέδια του κτιρίου ανήκουν στον Δανό αρχιτέκτονα Χανς Κρίστιαν Χάνσεν (Hans Christian Hansen, 1803-1883). Και στα 1884, ο δρόμος μπροστά του μετονομάστηκε σε οδό Πανεπιστημίου (με λεωφόρο Αμαλίας την προέκτασή του, το «Βουλευβάριο Ευβοίας» στα σχέδια του Κλέντσε).

Ο κατά δέκα χρόνια μικρότερος αδελφός του Χανς, ο Θεόφιλος Χάνσεν, μόλις είχε ολοκληρώσει τα σχέδια για την ανέγερση του Αστεροσκοπείου της Αθήνας στον λόφο των Νυμφών (πια λόφο Αστεροσκοπείου). Σε αυτόν ανατέθηκε να πλαισιώσει το έργο του αδελφού του, το πανεπιστήμιο, με δυο νέα κτίρια: Την Εθνική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Ακαδημία.

(τελευταία επεξεργασία, 27.7.2018)